

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на професор д-р Александър Гънгов „Кръговостта във философската логика на континенталната традиция“ за придобиване на НС „доктор на философските науки“, от професор дфн Татяна Петрова Батулева-Кънчева, Институт по философия и социология, БАН

1. Основание за изготвяне на рецензията

Участвам в състава на НЖ съгласно Заповед № 23/15.11.2022, издадена от Ректора на СУ "Св. Климент Охридски" проф. дфн Анастас Герджиков и съм автор на настоящата рецензия съгласно Решение на първото заседание на НЖ.

2. Информация за кандидата

Професор Гънгов е представил документите по защитата на предложения докторат в перфектен вид. По темата на дисертацията са приложени 11 студии и статии, както и данни за участия в 2 конференции; представените документи включват и проверка за автентичност, убедително доказваща авторството на предложения труд. Сред посочените документи фигурира таблица, удостоверяваща изпълнените минимални изисквания по различните групи показатели за областта на хуманитарните науки, направление 2.3. Философия. Очевидно е, че те многократно надхвърлят изискуемите от НАЦИД и заложи в Правилника за прилагане на ЗРАС на СУ „Св. Климент Охридски“ условия. Публикациите на Александър Гънгов са в областта на континенталната философска традиция, приложната логика, философия на медицината, философия на културата, етиката на виртуалната реалност. Както биографичната справка, така и непосредствените ми впечатления от кандидата свидетелстват за автор с *реална международна видимост*, факт, който личи и от респектиращия брой цитати (различни от тези за "професор"), повечето от които в чуждестранни индексирани издания. Професор Александър Гънгов е ръководител на катедра "Логика, етика, естетика" и Директор на магистърска и докторантска програми „Философия с преподаване на английски език“ (една от първите акредитирани и успешно развиващи се програми на чужд език). Повече от 15 години е главен редактор на международното списание *Sofia*

Philosophical Review. Преподавател е по философска логика, техники на логическа манипулация в публичния дискурс, основни понятия на Хегеловата логика.

3. Оценка на качествата на дисертационния текст

В съдържателно отношение дисертационният труд се състои от въведение, четири глави, заключение и библиография. Текстът е разгърнат на 416 с. и включва богата и активно използвана литература на български, руски, английски и италиански. Въведението "Философската логика в континенталната традиция" (с. 8-26) е отлично структурирано. Още тук проличават качествата на предложения труд: концептуална прецизност, точност при дефинирането на обекта, предмета, методите, целта и изследователските задачи; въвеждат се основополагащи понятия и критерии за философичност на логиката като „кръговост“, „телеологичност“, "принципна промяна".

В първа глава "Спекулативна логика (Хегел) (с. 26-119) телеологичната кръговост се извежда в контекста на *спекулативната логика*. Тя започва от "Феноменология на духа" като различните, но равнопоставени съзнания за обекта и съзнание за самото съзнание; намира свое продължение в "Науката логика" чрез движението на категориите на чистото мислене. Гънгов обосновава тезата, че във всяко от трите логически учения телеологичната кръговост следва свой принцип, като различната насоченост не изключва наличие на общ телос. Изведена е спецификата на спекулативността на положителния разум, съхраняващ хармоничното единство на противоположностите. Тази глава има особено значение, защото според автора именно Хегеловата спекулативна логика задава перспективата за обсъждане на философската логика при следващите автори (Маркс, Гадамер, Хусерл, Хайдегер). Именно в нейното русло са ситуирани техните теории, които, освен продължение, са отгласкване и развитие на Хегеловата традиция: факт, който дава основание да се говори за "*континентален прочит*" на философската логика.

В параграфа, посветен на херменевтичния вариант на спекулативната логика, професор Гънгов убедително доказва, че в нейния контекст *спекулативното е производно от Хегеловото*, защото кръговостта и задвижващият я телос са налице. Както понятието за херменевтичен кръг, така и практическото му приложение във вид на безкрайното изясняване на смисъла (чрез непрестанния ход на съотнасяне между достигнат смисъл и безкраен контекст и заложения в тях телос), следват основните принципи на спекулативна логика. Спецификата на този носещ в себе

си "предхождащ отговор" херменевтичен хоризонт идва от постепенното отстъпление от понятието за истинност за сметка на другостта.

Анализът на Хегеловата спекулативност намира продължение във втора глава. В нея авторът тематизира *телеологическата кръговост в диалектичката логика* (с. 120-216) като разгръщане на конкретното всеобщо в резултат на взаимодействието между двете основни особени (капитала и работната сила). За разлика от спекулативната логика, при която водещ е кръговият телеологизъм, в диалектичката логика водеща е диалектиката идеално/реално.

Като се опира на превърнатостта като системна характеристика, разработена от М. Мамардашвили, и на понятието „субектен фетишизъм“ (З. Бауман), Гънгов достига до новаторски изводи, *надхвърлящи обхвата на оригиналното Марксово понятие*. Не познавам друг така точен, логически обоснован анализ на умело прикриваната манипулация в съвременния публичен дискурс, когато вече се манипулират не конкретни групи граждани, а цялото население е операционализирано под формата на "статистически единици".

В глава трета "Трансценденталистки вариант на феноменологичната логика" проф. Гънгов убедително показва, че основните Хусерлови понятия „интенционалност“, „очевидност“, „изпълнена интенция“, „интуиция“, „ейдос“, „истина“ по дефиниция *предполагат телеологична кръговост*. Тази "аналитична телеологичност" при понятията има свое продължение и във вътрешно присъщата на трансценденталното Его и емпиричния Аз телеологичност. Експлицирана е ролята на трансценденталната интересубективност в конституирането на логическото и в осъществяването на цялостния преход от формална към философска логика. Анализът на взаимодействието на ейдетичния и генетичния метод при феноменологичното изследване отново извежда на преден план телеологичната кръговост, която в дадения контекст придобива нови нюанси. Телеологизмът на трансценденталното его и емпиричния Аз задава структурата на кръговостта. Формулиран е изводът, че Хусерл обосновава една неабсолютистка, но и нерелативистска концепция за логическото.

В четвърта глава (с.301-397) "Кръговата структура на логическото като резултат от ексистирането" авторът ни среща с "неизбежността на кръговата структура на мисленето"; с *кръговостта* на логическото, определена от екстатичната структура на темпоралността; с *кръговостта* в закона за достатъчното основание; с *кръговостта* в контекста на същото, тъждеството и

резличието. Самият въпрос за смисъла на битието е наситен с кръговост. Възможността той да бъде поставен предполага макар и смътно очертаване силуета на някакъв отговор, а той, от своя страна, зареден с ново съдържание, отново ни връща към въпроса. Така въпросът за смисъла на битието като трансцендиране отвъд себе си, което отново се завръща в себе-си, за да обоснове изходната позиция, в своите преходи от онтично към онтологично и обратно, отново ни среща с кръговостта.

Трансцендирането на езистенцията към екзистирание-заедно-с-другите също е белязано от *differentia specifica* на телеологичната кръговост: то не е порочен кръг, а безкрайно опосредяване чрез другите; движение, което носи целта в самото себе си, вслушване в гласа на битието.

4. Приноси на дисертационното изследване

Първо, представеният дисертационен труд е **първото не само у нас, но и в международен план** цялостно изследване на ролята на кръговостта във философската логика на континенталната традиция.

Второ, работата се отличава с **висока степен на евристичност**: тя съдейства за преодоляване на традиционно битувачи стереотипи, белязали континенталния тип философстване като чуждо на логиката. Гънгов убедително разбива това мисловно клише, доказвайки наличието на *специфичен "континентален подход"* към логическата проблематика.

Трето, текстът надхвърля заявената предварително цел: изследването на кръговостта на практика има стойност на **изчерпателен анализ на вътрешната еволюция на философската логика в континенталната традиция**. Доказва се нейният общ корен: Хегеловата телеологична кръговост като своеобразен *доминантен белег* за континенталния прочит на философската логика.

Четвърто, логическите идеи на разглежданите автори са представени *чрез сравнителен анализ*. Абстрахирайки се от възможно подвеждащи оценки, неотстраняващи порочната кръговост, авторът извежда водещи критерии, открива "червената нишка", свързваща различните концепции, доказва *фундаменталното единство* на континенталната традиция в логиката, като в същото време, наред с общите моменти, проследява и *хетерогенното, различното* в отделните прочити.

Пето. Дава **оригинална интерпретация** на херменевтичния кръг (чрез

понятието "сливане на хоризонтите") като вариант на спекулативната логика, чиято инспирираност от Хусерловата и Хайдегеровата феноменология не може да заличи близостта му с Хегеловата спекулативна логика.

Шесто. Доказаната от проф. Гънгов телеологична кръговост става повод за *аргументирана критика* към тезата на Никола Абанияно за принципна невъзможност за екзистирание в рамките на фундаменталната онтология на Хайдегер.

5. Бележки и препоръки:

Обговарящ многопосочни пластове на взаимодействие, текстът на Гънгов съчетава в себе си качествата (ако си послужим с думите на Фр. Реканати) на *аналитичния тип философстване* ("яснота, точност и премереност") и на *континенталния тип философстване* ("проникновеност, усет за синтез и многопластовост на изводите"). Текстът е изключително четивен заради понятийна прецизност, аргументираното обосноваване на тезите и постъпателното формулиране на изводи. Завидно е умението на автора да изгражда стройна система, включваща на пръв поглед несъвместими изследователски полета и оптики. Обосноваването на тези надхвърлят полето на теоретичното и маркират ипостасите на кръговостта и нейните проекции в практиката.

Нямам съществени забележки към дисертанта. Бих препоръчала трудът да бъде издаден не само на български, но и на английски език. Приносите са коректно формулирани. Авторефератът обективно отразява съдържанието на дисертацията.

И накрая една бележка, която има за цел да покаже **огромния потенциал и приложимост** както в теорията, така и в практиката на този впечатляващ със своята многопластовост труд. Препоръчвам параграф 6 на гл. 1 "Манипулативна спекулация чрез противопоставяне на предиката", в която авторът отлично показва как ключът към понятието "финансова спекулация" се крие във философското разбиране за спекулация, да стане основа на втора монография. Достатъчно е да припомним тезата на един от представителите на световния елит, че, за да бъдат свободни, "хората трябва доброволно да се откажат от „предразсъдъците за частна собственост“, за да осмислим актуалността на дадения на с.117-118 пример и тезата за взаимозаменяеми субект-предикати, които, без противоположности, накрая се превръщат в синоними.

6. Заключение

В композиционно, съдържателно и формално отношение представената работа напълно **отговаря на изискванията за голям докторат**. Отчитайки качествата на труда „Кръговостта във философската логика на континенталната традиция“, убедено ще гласувам на **професор Александър Гънгов да бъде присъдена научната степен доктор на философските науки (доктор на науките по философия)** и призовавам членовете на уважаемото научно жури да подкрепят това решение.

08.01.2023

Професор дфн Татяна Батулева